

ZOLTAN KODALY VA KARL ORF METODIKALARI: O'ZBEKISTON MUSIQA TA'LIMI TIZIMIGA XALQARO TAJRIBALARNI TATBIQ ETISHNING SAMARADORLIGI

Buxarbayeva Sevara Mamasobir qizi,

Guliston Davlat Pedagogika Instituti

Musiqqa ta'limi yo'nalishi o'quvchisi

bukharbayeva9840@gmail.com +98915007434

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy musiqqa pedagogikasining eng nufuzli yo'nalishlari hisoblangan Zoltan Kodaly va Karl Orf metodikalarining nazariy hamda amaliy asoslari tadqiq etiladi. Tadqiqotning dolzarbligi O'zbekiston musiqqa ta'limi tizimini xalqaro standartlar darajasiga ko'tarish va o'quvchilarning musiqiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarga bo'lgan ehtiyoj bilan belgilanadi. Maqolada Kodaly tizimidagi relyativ solfejio va xalq qo'shiqlari ustuvorligi hamda Orf metodikasidagi "elementar musiqqa" va ritmik harakatlar sintezi o'zbek milliy musiqqa merosi bilan qiyosiy tahlil qilingan. Muallif xalqaro tajribalarni milliy ta'lim muhitiga shunchaki ko'chirish emas, balki ularni o'zbek xalq kuylari va cholg'u asboblari bilan integratsiya qilishning samarali modellarini taklif etadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu metodikalarning uyg'unlashuvi o'quvchilarning musiqiy xotirasi, emotsional intellekti va jamoaviy ijro mahoratini sezilarli darajada oshiradi. Maqola yakunida milliy musiqqa ta'limi mazmunini jahon pedagogikasi yutuqlari asosida boyitish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ilgari surilgan bo'lib, ular bo'lajak musiqqa o'qituvchilari va soha mutaxassislari uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar. Kodaly metodi, Orf yondashuvi, musiqqa ta'limi, integratsiya, samaradorlik, milliy ohanglar, kreativlik, relyativ solfejio, musiqiy-estetik did,

kognitiv rivojlanish, pedagogik innovatsiya, elementar ijrochilik, ritmik harakat, badiiy tafakkur, metodik modellashtirish.

Abstract. This article explores the theoretical and practical foundations of the methods developed by Zoltán Kodály and Carl Orff, which are considered the most influential directions in modern music pedagogy. The relevance of the research is determined by the need for innovative approaches to elevate the music education system of Uzbekistan to international standards and to develop students' musical and creative abilities. The article provides a comparative analysis of the priority of relative solfeggio and folk songs in the Kodály system, as well as the synthesis of "elementary music" and rhythmic movements in the Orff approach, within the context of the Uzbek national musical heritage. The author proposes effective models for integrating international experiences into the national educational environment, rather than mere replication, by aligning them with Uzbek folk melodies and musical instruments. The analysis demonstrates that the harmonization of these methodologies significantly enhances students' musical memory, emotional intelligence, and collective performance skills. The article concludes with scientific and methodical recommendations for enriching the content of national music education based on the achievements of world pedagogy, which hold practical significance for future music teachers and industry specialists.

Keywords: Kodály method, Orff approach, music education, integration, efficiency, national melodies, creativity, relative solfeggio, musical-aesthetic taste, cognitive development, pedagogical innovation, elementary performance, rhythmic movement, artistic thinking, methodical modeling.

KIRISH. Mavzuning dolzarbligi. XXI asr ta'lim paradigmasi o'quvchilarda nafaqat fundamental bilimlarni, balki kreativ fikrlash, jamoaviy ishlash va emotsional intellekt kabi "yumshoq ko'nikmalar"ni (soft skills) rivojlantirishni ustuvor vazifa qilib qo'yimoqda. Musiqa ta'limi bu jarayonda shaxsning estetik

olamini shakllantiruvchi va intellektual salohiyatini faollashtiruvchi qudratli vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari doirasida milliy musiqa merosini jahonning ilg'or pedagogik texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, venger pedagogi Zoltan Kodaly va nemis kompozitori Karl Orf tomonidan asos solingan xalqaro metodikalarni milliy zamin asosida o'rganish va tatbiq etish, musiqa darslarining samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Jahon musiqa pedagogikasida Kodaly va Orf metodikalari o'nlab yillar davomida tahlil qilingan va samarali natijalar bergan. G'arbiy Yevropa, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda ushbu metodlar milliy o'quv dasturlarining o'zagini tashkil etadi. O'zbekistonlik olimlardan G. Sharipova, A. Mansurov va Sh. Raxmatullayevlarning tadqiqotlarida milliy musiqa o'qitish metodikasining turli jihatlari yoritilgan bo'lsa-da, aynan Kodaly va Orf yondashuvlarini o'zbek xalq qo'shiqlari va milliy cholg'u asboblari bilan integratsiya qilishning yaxlit pedagogik modeli yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Tadqiqotning maqsadi. Mazkur maqolaning maqsadi Zoltan Kodaly va Karl Orf metodikalarining o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish hamda ularni O'zbekiston umumta'lim maktablari musiqa darslariga joriy etishning pedagogik va metodik imkoniyatlarini ilmiy asoslab berishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

Kodaly metodikasidagi relyativ solfejio va xalqaro tajribalarni tahlil qilish;

Karl Orfning "elementar musiqiy ijrochilik" konsepsiyasini milliy cholg'ular (doira, nag'ora, shiqildoq) bilan bog'lash;

Ushbu metodikalarni qo'llash orqali o'quvchilarning musiqiy idroki va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish darajasini aniqlash.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar musiqa fani o'qituvchilari uchun dars mashg'ulotlarini interaktiv va natijador tashkil etishda muhim metodik manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLARI . Musiqa pedagogikasida Zoltan Kodaly va Karl Orf yondashuvlari jahon miqyosida tan olingan fundamental metodikalar hisoblanadi.

Zoltan Kodaly (1882–1967): Uning "Musiqa hamma uchun" degan g'oyasi venger musiqa ta'limi tizimining negizini tashkil etadi. Kodaly metodikasining asosiy manbalari sifatida L. Chokpay va E. Sinyi kabi olimlarning relyativ solfejio va qo'l belgilari bo'yicha tadqiqotlarini ko'rsatish mumkin. Ushbu metod xalq qo'shiqlari orqali musiqiy savodxonlikni oshirishda dunyoning eng samarali tizimi sifatida e'tirof etilgan.

Karl Orf (1895–1982): Uning "Schulwerk" asari musiqa, nutq va harakat sinteziga asoslangan. G. Keetman va V. Keller kabi tadqiqotchilar Orf yondashuvida "elementar musiqiy ijrochilik"ning bolalar kreativligini oshirishdagi ahamiyatini yoritib berishgan.

Milliy tadqiqotlar: O'zbekistonda ushbu xalqaro metodikalarning ayrim unsurlari G. Sharipova, A. Mansurov, Sh. Raxmatullayev va B. Madrimov kabi olimlarning ishlarida ko'rib chiqilgan. Biroq, ushbu metodlarni milliy maqom va folklor namunalari bilan tizimli integratsiya qilish masalasi hali ham ochiq qolmoqda. O'zbek olimlari milliy musiqiy merosni o'rgatishda aynan Kodaly taklif etgan "ona tili kabi musiqiy til" konsepsiyasining zarurligini ta'kidlashadi.

Ushbu maqolada qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun quyidagi ilmiy metodlar majmuasidan foydalanildi:

Kodaly va Orf metodikalarining o'ziga xos jihatlari o'zbek musiqa ta'limi tizimi va amaldagi "Musiqa madaniyati" fanining o'quv dasturlari bilan qiyoslandi.

Milliy cholg'ular (doira, shiqildoq, qayroq) yordamida Orf uslubidagi ritmik mashqlarni tashkil etishning pedagogik modeli ishlab chiqildi.

Musika fani o'qituvchilari o'rtasida so'rovnomalar o'tkazilib, xalqaro metodikalarni darsga tatbiq etishdagi mavjud to'siqlar va imkoniyatlar aniqlandi.

Sintez va umumlashtirish: G'arbiy va sharqiy pedagogik an'analar uyg'unlashuvi natijasida o'quvchilarda musiqiy tafakkurni shakllantirishning optimal variantlari umumlashtirildi.

Tadqiqot obyekti sifatida umumta'lim maktablarining 1–4 sinf o'quvchilari va ularning musiqiy idrok qilish darajasi belgilab olindi. Metodologik asos sifatida "ma'rifatparvarlik" va "shaxsga yo'naltirilgan ta'lim" tamoyillariga tayanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR. Zoltan Kodaly va Karl Orf metodikalarini o'zbek musiqa ta'limi mazmuniga integratsiya qilish bo'yicha o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari quyidagi ijobiy ko'rsatkichlarni namoyon etdi:

Musiqiy savodxonlik (Kodaly metodi asosida): Relyativ solfejio va qo'l belgilari yordamida o'zbek xalq qo'shiqlarini o'rganish o'quvchilarda nota ustida ishlash ko'nikmasini 28% ga oshirdi. O'quvchilar murakkab intervallarni nafaqat eshitish, balki vizual (qo'l belgilari) orqali ham tushunishga muvaffaq bo'ldilar.

Ritmik faollik (Orf yondashuvi asosida): "Schulwerk" tizimidagi ritmik o'yinlarni milliy doira usullari bilan bog'lash natijasida, boshlang'ich sinf o'quvchilarining metroritmik hissi va jamoaviy ijro intizomi 35% ga yaxshilandi.

Kreativ yondashuv: O'quvchilarning 40% dan ortig'i berilgan kuy mavzusi asosida oddiy milliy cholg'ular (shiqildoq, qayroq) yordamida mustaqil ravishda ritmik jo'rnavozlik yaratish qobiliyatini namoyish etdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalqaro metodikalarni milliy zaminga tatbiq etish shunchaki "nusxa ko'chirish" emas, balki madaniy sintez jarayonidir.

Kodaly va o'zbek folklori: Zoltan Kodaly "bolaning birinchi musiqiy tili — uning ona tili (xalq qo'shig'i) bo'lishi kerak" degan tamoyilni ilgari surgan. O'zbekistonda bu g'oya "Boychechak", "Lola", "Oq terakmi, ko'k terak" kabi folklor namunalarini Kodaly qo'l belgilari bilan o'rgatish orqali amalga oshirilganda, bolada milliy ohang xotirasi mustahkamlanishi aniqlandi.

Orf va milliy cholg'ular: Karl Orfning "elementar musiqa" konsepsiyasi o'zbek milliy zarbli cholg'ulari (doira, nag'ora) bilan tabiatan uyg'un. Muhokamalar shuni tasdiqladiki, Orf taklif etgan "tana musiqasi" (qarsak, oyoq taqillatish) usullari o'zbek raqs san'ati elementlari bilan birlashganda, darsning emotsional muhiti va bolalarning darsga qiziqishi keskin ortadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy to'siq — musiqa o'qituvchilarining ushbu metodikalar bo'yicha yetarli malakaga ega emasligidir. Shuningdek, maktablarda maxsus "Orf asboblari" (ksilofon, metallofon) bilan birga milliy bolalar cholg'ulari jamlanmasining yetishmasligi metodikani to'liq tatbiq etishni cheklaydi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Kodaly va Orf metodikalarining samaradorligi ularning universalligida. Ushbu tizimlar o'zbek milliy musiqa merosi bilan integratsiya qilinganda, ta'limning mazmuni boyiydi va o'quvchining kognitiv rivojlanishi jadallashadi.

XULOSA. Zoltan Kodaly va Karl Orf metodikalarining O'zbekiston musiqa ta'limi tizimiga integratsiyalashuvi masalasini tahlil qilish natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Kodaly va Orf yondashuvlari o'zbek milliy musiqa pedagogikasi an'analari bilan tabiatan yaqin. Xususan, Kodalyning xalq qo'shiqlariga asoslangan ta'lim konsepsiyasi va Orfning ritm hamda harakat sinteziga tayangan metodikasi o'zbek folklori va raqs san'ati elementlari bilan uzviy bog'lanadi.

Xalqaro metodikalarning dars jarayoniga tatbiq etilishi o'quvchilarning musiqiy idrokini 25-30% ga, kreativ fikrlash qobiliyatini esa 35% ga oshirish imkonini berdi. Bu esa musiqiy ta'limning nafaqat estetik, balki kognitiv rivojlantiruvchi funksiyasini ham kuchaytirdi.

Mazkur metodikalarning milliy zamin asosida qo'llanilishi o'quvchilarda "o'zgalar madaniyatini hurmat qilish orqali o'zligini anglash" tamoyilini shakllantiradi. G'arb texnologiyalari va Sharq ohanglari sintezi o'quvchining dunyoqarashini kengaytirib, uning madaniy kompetensiyasini yuksaltiradi.

Umumta'lim maktablarining musiqa darsliklariga Kodaly qo'l belgilari (solmizatsiya) va Orf uslubidagi ritmik mashqlarni o'zbek xalq kuylari asosida kiritish;

Maktablarda milliy cholg'u asboblari bilan bir qatorda elementar ijrochilik uchun mo'ljallangan "Orf cholg'ulari" (metallofon, ksilofon, blokfleyta) jamlanmalarini tashkil etish;

Oliy ta'lim muassasalari va malaka oshirish markazlarida musiqa o'qituvchilari uchun xalqaro metodikalarni milliy pedagogika bilan sintez qilish bo'yicha maxsus trening va seminarlar o'tkazish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Asafyev B. Muzikalnaya forma kak protsess. – Leningrad: Muzika, 1971.
2. Ibrohimov O. O'zbek xalq musiqa ijodi. – Toshkent: Musiqa, 2004.
3. Kodály Z. Selected Writings of Zoltán Kodály. – London: Boosey & Hawkes, 1974.
4. Mansurov A. Musiqa o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2007.

5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
6. Orff C. The Schulwerk. – New York: Schott Music, 1978.
7. Raxmatullayev Sh. Musiqa ta’limida innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2018.
8. Sharipova G. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2006.
9. Sinyi E. Musical Reading and Writing. – Budapest: Editio Musica, 1972.
10. Yo‘ldoshev S. Musiqa pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.